

הבעל שם טוב:

לדיוקנו של מהפכן

ד"ר רועי הורן

שיעור 1

עבודה בגשמיות

גרשם שלום, זרמים ראשיים במיסטיקה היהודית (ידיעות אחרונות, 2016) עמ' 346

האמת היא שלא תמיד ניתן להבדיל בין הרכיבים המהפכניים של החסידות לאלה השמרניים, או במילים אחרות – החסידות בכללותה היא בו בזמן רפורמציה של המיסטיקה הקודמת ושמירתה פחות או יותר כפי שהייתה. ניתן לומר שהדבר תלוי בנקודת מבטו של הצופה.

ספר הקנה טז, ג

ואומר לך הרוצה לשוב בתשובה יתייאש מן העולם ולא ישא ויתן בשום עסק של זה העולם ויחשוב בלבו כי כל שעה יביאנו המלך אצלו לקחת חשבון מעוונותיו, ולא יאכל בשר ולא שום דבר אשר נשמה בו ולא ישתה יין וישב בתענית ויעסוק בתורה יומם ולילה ויעשה מלחמה עם השינה שלא יאנוס אותו לישן כל הלילה... ועיקר אכילתו פת במשקל די חיותו, וירחיק עצמו מחברת העולם ומבשר ומיין ומכל בעלי חי ומדברים היוצאים מכל בעלי חי ומכל מיני ירק ועשב זה יעשה ארבעים יום, ומשם ואילך הקב"ה יעזרהו וילך עד ששה שנים... דע בני שזהו תשובה האמיתית כי קב"ה אוהב את האדם להיות מוכנע ומושפל לפניו ויזכור יום המות בבואו ובצאתו בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך, וזה לא אפשר באכילה ובשתיה ובמלבושים נאים, שהתורה אמרה וישמן ישורון ויבעט...

שלמה מימון, "חיי שלמה", בתוך: אחרים: ברוך שפינוזה,

שלמה מימון (ידיעות ספרים, 2009), עמ' 276

והריני לספר כאן מעשים אחדים, שראיתי בעיניי, והללו יספיקו כל צרכם לאשר ולקיים את הדבר. מעשה בלמדן אחד, שפורסם בחסידותו, ושמו שמעון מלונץ, שעשה את "תשובת הקנה", כלומר היה מתענה יום יום שש שנים רצופות ולא היה אוכל בערב שום דבר מן החי (בשר, חלב, דבש וכדומה), ערך "גלות", כלומר - היה נודד בלי חשך ולא שהה יומיים במקום אחר, ולבש שק שער על בשרו. אלא שחשב בלבו, שכל זמן שלא קיים גם את "תשובת המשקל", היינו, תשובה מיוחדת השקולה כנגד כל עברה, עדיין לא עשה את כל המוטל עליו, כדי להרגיע את מוסר כליותיו. אבל לאחר שעשה חשבון נפש ומצא שמספר העברות שבידו מרובות יותר מדי ואין להן תקנה בדרך זו, עלתה מחשבה על דעתו להרעוב עצמו עד שימות. לאחר שנהג כך זמן מה, הגיע בדרך נדודיו אל מקום מגוריו של אבי ונכנס אל האסם, בלי אשר איש מאנשי הבית הרגיש בזה, ונפל שם לארץ והתעלף.

אבי נכנס באקראי אל האסם ומצא שם את האיש, שהיה ידוע לו מכבר, והוא מוטל על הארץ כמת וספר "הזוהר" בידו. וכיוון שכבר ידע, מה טיבו של אדם זה, ציווה להביא לו מיד כל מיני מאכלים להשיב את נפשו, אבל הלז לא אבה בשום פנים לטעום מהם דבר. אבי נכנס אצלו כמה פעמים פצר בו לאכול משהו, אלא שלא הועיל כלום: וכשהוצרך אבי לבוא הביתה ולעשות שם דבר ושמעון ביקש להיפטר מטרדנותו, אימץ את כל כוחותיו ועמד על רגליו ויצא מן האסם ומן הכפר. וכשחזר אבי אל האסם ולא מצא את האיש, רץ אחריו ומצאהו מוטל מת מאחורי הכפר. הדבר נתפרסם בכל מושבות היהודים ושמעון היה ל"קדוש".

נאום ישראל בעל שם טוב, בתוך: שבחי הבעש"ט,

מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005), עמ' 105

ליד אהובי, אהוב נפשי, הרב המאור הגדול, עוקר הרים, פטיש החזק, המפורסם בחסידות, החכם השלם המופלא, עושה פלא, הנצמד בקירות ליבי, דבוק מאח לי, מורנו יוסף הכהן. הנה גלילת יד קדשו קיבלתי וראיתי ראייה אחת בשתי שורות העליונות, ושם נאמר שרום מעלתו אומר כאילו מוכרח להתענות, ותרגז בטני מקול הקורא, והנני מוסיף בגזירות עירין ובצירוף קודשא בריך הוא ושכינתיה לבל יכניס את עצמו בסכנה כזה, כי זה מעשה מרה שחורה ועצבות ואין השכינה שורה לא מתוך עצבות רק מתוך שמחה של מצוה, כאשר ידוע לרום מעלתו דברים שלימדתי כמה פעמים, והיו הדברים האלה על ליבו. ועל דבר סעיפי מחשבותיו המביאים אותו לזה, ואיעצך ויהי אלוקים עמך גיבור החיל. בכל בוקר ובוקר בעת לימודו ידבק עצמו באותיות בדבקות גמור לעבודת בוראו ברוך הוא וברוך שמו ואז ימתיקו הדינים בשרשן ויקיל מעליו הדינים ומבשרך אל תתעלם חס ושלום להתענויות מהחיוב ומהצורך. ואם שמוע השמע לקולי ויהי אלהים עמך. ובוזה אקצר ואומר שלום. מנאי הדורש שלום תורתו.

תולדות יעקב יוסף (ירושלים תשלג), נשא, אות יז

"מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו') ואין דבר גדול או קטן נפרד ממנו, כי הוא המצוי בכל המציאות כולם, ולכך יכול האדם השלם לייחד יחודים עליונים אפילו במעשיו הגשמיים, הן מאכל ומשתה ומשגל, ומשא ומתן ודבריו הגשמיים שבינו לבין חבריו, כאשר קבלתי מחכם אחד [=המגיד מבאר] שאמר סוד כריעות ו לגבי ה שהגדול נכנע לקטן כדי להגביהו וכו', וכבוד ה' הסתר דבר, וזה שכתוב (משלי ג') בכל דרכיך דעה"ו כמו 'והאדם ידע את חוה אשתו' (בראשית ג) שהוא יחוד וזווג.

תולדות יעקב יוסף (ירושלים תשלג), פרשת במדבר, אות א, עמ' תמ

דשמעתי בשם מורי פירוש הפסוק:

'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה' (קהלת ט),

שהוא ענין חנוך מט"רון שהיה מייחד קדושה בריך הוא ושכינתו על כל תפירה ותפירה [...]

והעולה משם שצריך לקשר המעשה עם המחשבה שהיא נשמתו הנק' [ראת] "כחך"

וזה נקרא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, יעוין שם

ונודע כי המחשבה הנקראת "אין".
 כשמקשר המעשה שהיא השכינה הנקראת "אני", עם המחשבה הנקראת "אין",
 אזי מבטל כל גזירות קשות ורעות כמו ששמעתי ממורי.

א.ד. גורדון, מכתבים ורשימות, פרויקט בן-יהודה

למה זה את מבטת על הזמן שתשהי באירופה כעל זמן של מעבר, כעל זמן של הכנה לחיים ולא כעל זמן של חיים? בכלל, רגילה השקפה כזאת על החיים: להתכונן ואחרי כן לחיות, לעבוד ואחר לחיות וכן הלאה. אבל השקפה זו לא נכונה היא. כבר דיברנו בזה במקצת ביפו. עוד אז אמרתי לך, כי לפי דעתי, הכלל ביחס לחיים צריך להיות בדומה לכלל ביחס לדת: 'בכל דרכיך דעהו!' בכל מה שהאדם עושה, בכל מקום ובכל זמן – הכל הוא צריך לבקש בחיים, חיי עולם. הנה את עכשיו באירופה – האם רק ללמוד את צריכה שם? הלא גם לחיות את צריכה שם! סוף סוף אירופה הלא היא עולם מלא, סוף סוף האדם באירופה הלא הוא אדם, – האם אין בכל זה בכדי חיים, בכדי חיים עשירים? או היש מקום בעולם שאין שם בכדי חיים, בכדי חיים עשירים למי שיש לו נפש חיה ועשירה? [...]

שתי שנים ומחצה, שתלמדי באירופה, אם תאבדנה מתוך חייך, הרי זו אבידה שאינה חוזרת לא רק ביחס לחיי שעה, כי אם גם ביחס לחיי עולם. [...] כן, רחל, חיי באירופה, חיי בכל כוח נשמתך! אל תיראי פן יחולל על ידי זה משא נפשך, פן יצא מזה הפסד לאשר את מבקשת בארץ-ישראל. להיפך, את תביאי לארץ ישראל, בשובך, לא רק מה שלמדת במשך שתי שנים ומחצה, כי אם דבר הרבה יותר חשוב – מה שחיית באירופה במשך שתי שנים ומחצה, שתי שנים ומחצה של חיים!

אפרים מסדיליקוב, דגל מחנה אפרים, פרשת ואתחנן, ד"ה "וצדקה"

שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה... והרבה להשיב בצחות לשונו, ופומיה ממלל רברבין בסודות הנסתרות פנימיים, ותוכן הדברים כי כשהקב"ה וב"ש ברא עולמו, לא היה העולם יכול להיות קיים כי הכל חזר לשרשו לאין ב"ה, עד שברא ישראל ונתקיים העולם, והשם ישראל מורה על זה, כי ה-ר' הוא החכמה וה-ל' הבינה וה-א' הדעת, וה-י' שבישראל, אותיות הנשארים, הוא הישות של קיום העולם ונעשה יש מאין, וזהו שם ישראל, וזהו קיום העולמות שנעשה יש מאין, ולכן ישראל הם הקיום של כל העולמות והבריאה, כי באם לאו היה הכל חוזר לקדמותו לאין, והישות שבישראל הם מקיימין כל היש של כל העולמות. ודווקא כשאיש הישראלי אין לו בו ישות רק כפי הצורך לקיום העולמות, לאפוקי אם יש בו יותר ח"ו, עד כאן תוכן דבריו הנוראים, ולהבין זה אין הפה יכול לדבר, וכל הדברים יגיעם, מפני עומק המושג וקוצר המשיג, כי לפענ"ד כל התורה רומז בזה.

שיעור 2

הפניית המבט פנימה

שבחי הבעש"ט, מהר"ר רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 205

פ"א שמעתי מר' נחמן מהאראדענקע שאמר כשהייתי חסיד גדול הלכתי בכל יום למקוה קרה שבדור זה לא יוכל לסבול שום אדם מקוה כזו וכשבאתי לביתי ומצאתי המקוה חם מאד עד שכמעט בערו הכתלים ולא הרגשתי החמימות לערך שעה ואעפ"כ לא הייתי יכול לפטור מן מחשבות זרות עד שהוכרחתי לחכמת הבעש"ט.

משה מדולינא, דברי משה (פולנאה תקס"א), פרשת לך לך, ט ע"א

מובא בספרים בשם הרב הקדוש הבעש"ט... כי ענין המחשבות זרות הבאים בתוך התפלה, או בעסקו בתורה, הוא אותם הניצוצות קדושים אשר נפלו על ידי אותו האיש בעצמו בתוך הקליפות, או בגלגול זה או בגלגול הקודם, או ע"י חטאו של אדם הראשון אשר כל נשמות ישראל היו נכללים בו, ולזה מגיע על כל אחד מישראל לתקן הניצוצות המגיע על חלקו, ולזה כאשר האדם עומד בתפלה ורוצה לדבק את עצמו בהקדושה אז באים אותם הניצוצות גם כן אליו כדי לתקנם וכו', ואני בעצמי שמעתי מפי קדשו ז"ל בזה הלשון, צריך להתחכם הרבה בענין המחשבות זרות אשר באים לאדם בעמדו בתפלה, כי המה כחותיו ממש אשר באים אליו לתקנם. אך הענין כי ביאת המחשבות האלו הם דוגמת גילויים אשר מתגלים לאדם ע"י החלומות, שאין הגילוי הדבר בא מפורש שהוא בא מלובש ונעלם בתוך איזה מעשה שהוא דוגמתו... ולזה צריך להתחכם ולהבין דבר מתוך דבר ענין הפגם להבינו ולתקנו...

תולדות יעקב יוסף (ירושלים תשל"ג), א, עמ' שלה

שהחסיד כשרואה כשלון מעשה הדור, יתלה בעצמו, לפי שגמר החסיד חסידתו לכך פסו אמונים מבני אדם. ובני העולם כשרואין כשלון מעשה הצדיק וחסידו הדור יתלו בעצמן, ויתנו לב לשוב... וז"ש "בצדק תשפוט עמיתך", שידון לכף זכות כל א' את עמיתו: ראש הדור לבני דורו, ובני הדור לראש הדור. וזה [=ראש הדור] יתן לב לתקן את עצמו כדי שיתוקן בני דורו, וכן בני הדור יתנו לב לשוב, כדי שיזכה ראש הדור למעלה יתירה עבור זה. וזה נראה לי פירוש המשנה "הלל אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי" (אבות א, יד), והוא תמוה. וי"ל דרמז כאן מוסר גדול על ראשי הדור, כמו הלל שהיה נשיא ישראל איך יתנהגו עם בני דורם, וגם מוסר לבני דור איך יתנהגו עם ראשיהם, לכך כפל במלות שונות, והוא אחר שכל העולם הם קומה שלימה פרצוף אחד, בסוד עולם שנה נפש, ומה שיש בפרט באדם יחידי כך הוא בכלל. וכמו שיש באדם פרטי חומר וצורה, כך הוא בכלל עיר או מדינה, הראשי עם הם הצורה והנשמה של בני דור, ובני הדור הם החומר של הצורה...

לכך אם רוצה לתקן הכלל, צריך תחלה תיקון הפרט בתיקון עצמותו שיעשה מחומר שלו צורה, ואז ממילא נתעורר בהם כלולים בו ג"כ התעוררות תשובה. ובנקל יוכל לתקן דורו, שיעשה מחומר שלהם צורה. וכאשר כתבתי בחיבורי על ש"ס דערכין "תמה אני אם יש בדור הזה מי שיקבל תוכחה" וכו', כי כשמוכיח את הרבים ואינו כולל את עצמו בתוכחתו, אין עושה בהם רושם. וכן שמעתי בשם מורי בעניין התפילה וכוונתה ויחודים, שצריך לקשר את עצמו בהם, וידוע שהוא עולם קטן, ובהתעוררות דלמטה יתעוררו למעלה למעלה וישפיעו למטה עד מדרגתו של זה האדם המכוון זה ומקבל השפעה.

תולדות יעקב יוסף (ירושלים, תשל"ג), א, עמ' שלה

"לא בשמים הוא וכו', כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו"
 ור"ל [=רוצה לומר] כי המצוה הזאת,
 התשובה והתפלה ככוונה וביחודים אינו דבר מופרש ומובדל ממך,
 כי הוא כך בעצמך.
 וז"ש "לא נפלאות ממך", כי "לא בשמים היא",
 ר"ל שתכוין הכוונה למעלה בשמים וכאילו אינם כך, כאלו הוא דבר נבדל ממך, דזה אינו,
 רק בפיו ובלבבך לעשותו, כשתעשה היחוד בפיו בלבבך, כך בעצמך לעשותו,
 אז ממילא נתעורר ונעשה מיד למעלה,
 והבן זה כי הוא פינה ויתד שהכל תלוי בו, בין בתורה ותפלה ותשובה בין בעצמו בין באחרים.

שיעור 3 גאולה פרטית

תולדות יעקב יוסף (ירושלים, תשל"ג), פרשת שמיני, אות א

ענין גלות מצרים וגאולת מצרים כמו שהיה בדרך כללות אומה הישראלית כך יש בפרטות אדם אחד, וכמו ששמעתי פירוש הפסוק (תהלים ס"ט) קרבה אל נפשי גאלה כי קודם שיתפלל על גאולה כללית צריך להתפלל על גאולה פרטית לנפשו ודפח"ח.

שבחי הבעש"ט, מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 99

שמעתי מהרב המפורסם החסיד וחכים דק"ק [דקהילת קודש] פולנא' [ה] שהי' [ה] אב"ד [אב בית דין] בק"ק שאריגראד, שמע שהבעש"ט בא לק"ק מאהליב, אמר בלבו: אסע גם אני, כי לא היה עדיין חסיד. ונסע ובא בעש"ק [בערב שבת קודש] אליו קודם תפילות בוקר, ורא' [ה] שהבעש"ט עשן לולקי' [ה] [מקטרת], והיה דבר זה תמי' [ה].

ואח"כ בשעת התפילה בכה בכיה גדול' [ה] שלא בכיתי מימי, והבנתי שלא משלי הייתה זאת הבכיה.

ואחר כך נסע הבעש"ט לא"י [לארץ ישראל] ונשארתי משומם עד שחזר, אז התחלתי לנסוע אליו, וישבתי אצלו זמן, והיה הבעש"ט אומר שצריך להגביה אותי, וישבתי לערך ה' שבועות, ושאלתי: אימתי יגביה אותי רומע"ל [רום מעלתו].

שבחי הבעש"ט, מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 129-128

אמר להם: הבעל-שם-טוב שלח אחרי הגבאי שלו בחצות לילה, ובאתי ומצאתי אותו יושב, ונר קטן על ראשו, ומלובש בעור של זאבים מהופך. ושאל אותי אם למדתי חכמת הקבלה, ואמרת: הן! והיה ספר אחד מונח לפניו על השולחן, וצווה אותי לאמור לפניו בספר זה. ובספר היה כתוב במאמרים קטנים, וכל מאמר היה התחלה: אמר רבי ישמעאל סח לי מט"ט שר הפנים. ואמרת לפני עמוד או חצי עמוד, ואמר הבעל-שם-טוב: "לא כן הוא! אני אומר לפניך!". ואמר לפניו. ובתוך כך נודעזע [הבעש"ט] וקם ואמר: אנחנו עוסקים במעשה מרכבה ואני יושב?! ואמר בעמידה. ובתוך הדבורים סבב אותי במטה כמו עגול. ושוב לא ראיתי אותו רק שמעתי קולות, וראיתי ברקים ולפידים נוראים. והיה כך ערך שני שעות, ונתפחדתי מאוד, ומזה הפחד התחלתי להתעלף. ואומר אני הכותב: כמדומה לי שזה היה קבלת התורה, שכן שמעתי מפי הרב החסיד דקהילת קודש פולנאה, שקבל מבעל-שם-טוב תורתו השייך לנשמתו בקולות וברקים... וכשנסע המגיד זכרונו לברכה מהבעל-שם-טוב, ברך אותו הבעל-שם-טוב, ואחר כך הרכין הבעל-שם-טוב את ראשו שיברך אותו, ולא רצה. ולקח הבעל-שם-טוב את ידו ונתן על ראשו וברך אותו.

תולדות יעקב יוסף, (ירושלים, תשל"ג) וזאת הברכה, אות יא

בפסוק לך לך מארצך וגו', ביאר סוד אות א"ב וגו' ומנצפ"ך, שיורד האות אחד מהחיות וכו' ומלובש במנצפ"ך שהוא דינין וצריך להעלותן, ואות ל הוא וכו', ואות ך הוא סוף מנצפ"ך וכו', וזהו ענין תחיית המתים ומשיח הוא סוד הדעת, והוא סוד עולם הבא, והנה על ידי מעשי האדם הממשיך על עצמו בעולם הזה על ידי בינה שלו, שמבין לעשות כל מעשיו בבינה ודעת וכו' ודפח"ח.

המגיד מטשרנובל, מאור עינים, פרשת פנחס, יג

ושב וקבצך מכל העמים וגו', מאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנוי מרומים, שצריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו, כנודע שאדם הוא ר"ת א'דם ד'וד מ'שיח, שקומתו של אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו (חגיגה י"ב.), שהיו כלולין בקומת אדם הראשון כל הנשמות של ישראל, ואחר כך על ידי החטא נתמעטה קומתו, וכמו כן יהיה משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל, כלולא מס' ריבוא, כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון, על כן צריך כל אחד מישראל, להכין חלק בחינת משיח השייך לחלק נשמתו, עד שיתוקן ותתכונן כל הקומה, ויהיה יחוד כללי בתמידיות במהרה בימינו.

שיעור 3 גאולה פרטית

תולדות יעקב יוסף (ירושלים, תשל"ג), פרשת שמיני, אות א

ענין גלות מצרים וגאולת מצרים כמו שהיה בדרך כללות אומה הישראלית כך יש בפרטות אדם אחד, וכמו ששמעתי פירוש הפסוק (תהלים ס"ט) קרבה אל נפשי גאלה כי קודם שיתפלל על גאולה כללית צריך להתפלל על גאולה פרטית לנפשו ודפח"ח.

שבחי הבעש"ט, מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 99

שמעתי מהרב המפורסם החסיד וחכים דק"ק [דקהילת קודש] פולנא' [ה] שהי' [ה] אב"ד [אב בית דין] בק"ק שאריגראד, שמע שהבעש"ט בא לק"ק מאהליב, אמר בלבו: אסע גם אני, כי לא היה עדיין חסיד. ונסע ובא בעש"ק [בערב שבת קודש] אליו קודם תפילות בוקר, ורא' [ה] שהבעש"ט עשן לולקי' [ה] [מקטרת], והיה דבר זה תמי' [ה].

ואח"כ בשעת התפילה בכה בכיה גדול' [ה] שלא בכיתי מימי, והבנתי שלא משלי הייתה זאת הבכיה.

ואחר כך נסע הבעש"ט לא"י [לארץ ישראל] ונשארתי משומם עד שחזר, אז התחלתי לנסוע אליו, וישבתי אצלו זמן, והיה הבעש"ט אומר שצריך להגביה אותי, וישבתי לערך ה' שבועות, ושאלתי: אימתי יגביה אותי רומע"ל [רום מעלתו].

שבחי הבעש"ט, מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 129-128

אמר להם: הבעל-שם-טוב שלח אחרי הגבאי שלו בחצות לילה, ובאתי ומצאתי אותו יושב, ונר קטן על ראשו, ומלובש בעור של זאבים מהופך. ושאל אותי אם למדתי חכמת הקבלה, ואמרתי: הן! והיה ספר אחד מונח לפניו על השולחן, וצווה אותי לאמור לפניו בספר זה. ובספר היה כתוב במאמרים קטנים, וכל מאמר היה התחלה: אמר רבי ישמעאל סח לי מט"ט שר הפנים. ואמרתי לפניו עמוד או חצי עמוד, ואמר הבעל-שם-טוב: "לא כן הוא! אני אומר לפניך!". ואמר לפניו. ובתוך כך נודעזע [הבעש"ט] וקם ואמר: אנחנו עוסקים במעשה מרכבה ואני יושב?! ואמר בעמידה. ובתוך הדבורים סבב אותי במטה כמו עגול. ושוב לא ראיתי אותו רק שמעתי קולות, וראיתי ברקים ולפידים נוראים. והיה כך ערך שני שעות, ונתפחדתי מאוד, ומזה הפחד התחלתי להתעלף. ואומר אני הכותב: כמדומה לי שזה היה קבלת התורה, שכן שמעתי מפי הרב החסיד דקהילת קודש פולנאה, שקבל מבעל-שם-טוב תורתו השייך לנשמתו בקולות וברקים... וכשנסע המגיד זכרונו לברכה מהבעל-שם-טוב, ברך אותו הבעל-שם-טוב, ואחר כך הרכין הבעל-שם-טוב את ראשו שיברך אותו, ולא רצה. ולקח הבעל-שם-טוב את ידו ונתן על ראשו וברך אותו.

שיעור 4

מספר סיפורים

אפרים מסדיליקוב, דגל מחנה אפרים, פרשת וישב, יג

עוד יש לומר שרימוז התרגום [אונקלוס] על דרך ששמעתי וראיתי מן א"ז נ"ע זללה"ה שהיה מספר מעשיות ודברים חיצוניים ובהם היה עובד ה' בחכמתו הזכה והטהורה שהיה לו. וזה יש לומר שרימוז [בתרגום אונקלוס לפסוק "בן זקונים הוא לו" (בראשית לז, ג)] - "בר חכים הוא". "בר" - לשון חוץ, כמו "תוכו כברו". והיינו זהו המעלה והמדריגה נפלאה שהיה לו שאפילו בר היינו בדברים חיצוניים וסיפורי דברים, "חכים" הוא היינו שהיה מלביש בהם חכמתו הזכה

הקדמת ר' נתן מנמירוב לסיפורי המעשיות של ר' נחמן מברסלב, בשם ר' נחמן

אבל באמת יש בהמעשיות שמספרים העולם דברים נעלמים גבוהים מאוד והבעש"ט זצוק"ל היה יכול על ידי סיפור מעשה לייחד ייחודים. כשהיה רואה שנתקלקלו צנורות עליונים ולא היה באפשר לתקן אותם על ידי תפילה היה מתקנם ומייחדם על ידי סיפור מעשה.

תולדות יעקב יוסף, פרשת דברים, ג

שמעתי ממורי [הבעש"ט] משל:

סוחר אחד שהיה בים והיה סוחר הים והולך למאוד עד סכנת מיתה, אז הסוחר עמד בתפלה שינצל בזכות אשתו הצנועה....

וסיבב [הסוחר] הדבר עד ששלחה מעל פניו בספינה על הים בלי מנהיג, רק הבעל כסות ולשון שינה, כאילו הוא מלח אחד ממנהיגי הספינה לבדו, והלכה [האשה] בספינה כמה ימים בלי מאכל ומשתה, והתחננה מזה המלח שיתן לה מעט אוכל להשיב נפשה, ואמר [לאשה] אם תנשקי אותי אזי אתן לך, וכך עשתה בהכרח, ואחר כך תבעה לתשמיש וכו'...

ויהי היום באה הספינה לחוף הים, וזרקה הספינה וקפצה ליבשה, וביקשה אוכל, ומצאה שני אילנות אחד שהאוכל ממנו נעשה מצורע, וב' האוכל ממנו נתרפא מצרעתו, ולקחה זה בתרמילה עד שבאה לבית המלך בדמות איש, והוצרך שם לרפואה זו, והיא עשתה הרפואה, ונתנו לה הון רב.

וחזרה לביתה, ומצאה לבעלה והתרעמה עליו מה שעשה לה ששילחה מביתו בספינה עם מלח אחד מכוער והוצרכה לנשקו ושאר דבר מכוער עבור גודל צער אכילה וכו', והבעל שמח בלבו על גודל תרעומותה וצניעותה, וחקר הבעל וימצא הדבר ששקר ענה בה הגוי שגנב טבעתה, ונתברר הדבר, ואז עשו בו שפטים וכו'.

והנמשל מובן... וזהו סוד הווידי תרעומות השכינה אליו יתברך שמו איך שהוכרחה וכו', ואחר כך הוברר הדבר ששקר ענה בה ואז 'זבח לה' בכצרה' (ישעיה לד) וכו' ודברי פי חכם חן. והמשל הזה נוקב ויורד, והבן.

שבחי הבעש"ט, מהד' רובינשטיין (ראובן מס, 2005) עמ' 182

שמעתי מהרב דקהילתנו, בהיות הבעל שם טוב חולה קודם פטירתו לא שכב קודם רק כשנעשה כחוש וקולו נלקה. והיה יושב בבית התבודדותו [...] פעם אחת נכנס אליו רבי דוד פורקעס ז"ל מגיד מישרים דק"ק [קהילת קודש] מזיבוז ושאל אותו איזה דבר - ומאיש אחד מק"ק באר שמעתי שהשאלה היה האיך להתפלל בעד החולה עם סיפורי מעשיות? והתחיל לומר לו, ובאמרו נתלהב מאוד ופניו בוערות כלפידים ונפל פחד על ר' דוד הנ"ל ורצה לברוח, רק מחמת שהבעש"ט דיבר עמו פנים אל פנים לא יכול לצאת. ובתוך כך באה בתו מרת אדל שתחיה ואמרה אל אביה: "עת לאכול כי פנה היום". ומיד אזל סומקא ואתא חירא, ושכב על מטתו לנוח ואמר לה: "בתי, בתי מה עשית לי". ואמר ר' דוד: "הדין עמה כי עת הוא לאכול". אמר הבעש"ט: "לא ידעת מי היה כאן מצד אחד עמד אליהו ז"ל ומצד השני עמד רבי והם אמרו לי ואני אמרתי לך וכשבאה ובלבלה אותי הלכו".

שיעור 5

המתקת הדינים

תולדות יעקב יוסף (ירושלים, תשל"ג) פרשת נח, אות ג

להמתיק דינין בשרשן כפי ב' פירושים הנ"ל, א' כפשוטו כפירוש מורי זלה"ה בשם רבו, לקשר דין המלכות בבניה וכו', ב' כפירוש מורי זלה"ה למצוא שורש חסד בתוך הדין, אז נמתק הדין בשורש חסד זה ונעשה באמת חסד.

צבי אלימלך שפירא מדינוב, בני יששכר, מאמר ט אות ב

כתבו תלמידי הבעל שם טוב כשיארע לאדם איזה דבר לא טוב אז יחפש להמציא בדעתו איזה דבר בהטבה באותו רע, כמו שאמר אותו החסיד (בס' חובת הלבבות שער הכניעה פרק ו') על נבילה, כמה לבנים שיניה, וכשימצא הטובה באותו הדבר הרע, הנה הוא בירור הטוב מן הרע וממילא יתבטל הרע, כי רע אין לו מציאות בפני עצמו, והבן מאוד.

ר' יוסף בלאך, גנוזי יוסף, ב (דפוס העשור, תשכ"א), עמ' רצה

"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" וגו' איתא בגמרא (מנחות כט:): העולם הזה נברא בה', ופירש הבעל שם ע"ה - כי העולם הזה מתנהג בחמשה דברים: צער, וקבלת צער, ותפילה וישועה, והודיה. ופירש הרב לפי סדר הגבורות מתתא לעילא, כי הצער נמשך מ'הוד' שהוא קו שמאל נמשך מהגבורה, "כל היום דוה" (איכה א, ג), וקבלת הצער שהוא מקבל באהבה, שהוא מבין שהכל בחסדו יתברך שמו, כי דרכו להיטיב, ואהבה גימטריא אחד, נמצא מקשר עצמו באחדות והוא 'נצחי', אם כן זאת הקבלה נגד מידה שניה, ותפילה היא התחברות, והוא קו האמצעי המחבר שני הקצוות לאחד והוא קו 'הרחמים', אם כן זו התפילה נגד מידה השלישית, וישועה הוא מצד הגבורה, כמה דתימא "בגבורות ישע ימינו" (תהילים כ'), כי הישועה הוא מצד הסכמת הגבורה, כי התחלת הדין הוא מצד הגבורה ואחר כך כשנמתק הגבורות נמשך הישועה, אם כן ממילא הישועה מצד 'הגבורה', והודיה היא מצד החסד שעשה עמו הקדוש ברוך הוא, אם כן הודיה היא מצד ה'חסד'...

עמוד השער של "ספר קטן", 1780

כוונת המקוה. מהחסיד איש אלקי ר' ישראל בעש"ט זל"לה, אלף א' ה' ג' יוד ל' ה' א' אלד. ופירוש הדבר שמעתי מהחסיד המפורסם מוהר"ר דוב בער מ"מ דק"ק מעזריטש, כי שם אה"ה דהה"ן הוא השם של המקוה [אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה - גי' מקוה], ומקוה הוא בינה, ושם אגל"א הוא השראת הדינין, כל הגבורות ממנו באו, ובינה מינה מתערין דינין, וכשמביאין את הדין לעולם המחשבה נמתק בשרשו, כי נקרא עלמא דחירות, אפילו עבד הבא שם נעשה ב"ח [=בן חורין], כידוע, וממילא כשמביאין את השם אגלא לשם אהיה דהה"ן נמתק הדין בשרשו, ומשם אגלא נעשה שם אלד. נעש' ממנו הולדה ומהגבור' נעשה חסד.

ר' יעקב יוסף מפולנאה, בן פורת יוסף, דף ע"ב

דשמעתי ממורי זלה"ה משל שאמר קודם תקיעת שופר:
 שהיה מלך אחד חכם גדול ועשה כאחיזת עינים, חומות ומגדלים ושערים.
 וציוה שילכו אצלו דרך השערים והמגדלים, וציוה לפזר בכל שער ושער אוצרות המלך
 ויש (מי) שהלך עד שער אחד וחזר ויש (מי שהמשיך קצת יותר, ואז חזר) וכו',
 עד שבנו ידידו התאמץ מאד שילך אל אביו המלך
 אז ראה שאין שום מחיצה מפסיק בינו לבין אביו כי הכל היה אחיזת עינים
 והנמשל מוכן ודפח"ח [=ודברי פי חכם חן].

תולדות יעקב יוסף, דברים ששמעתי ממורי, ס

ובזה ביאר (הבעש"ט) "ואם ככה את עושה לי" וגו' שיש לכוון ב"קדושת כתר" שם 'ככ"ה' כתר כל
 הכתרים, והוא סגולה נפלאה להעלות הנשמה ממצמקים וכו' ודפח"ח.